Journal of Spiritual Health

2025, Volume 4, Issue 2
Pages: 653-660
10.30491/JSH.4.2.653

The Mediating Role of Spirituality in the Relationship between Life Hope and Practical Commitment to Prayer among Soldiers

Tayebeh Gholamhosseini [1], Mojtaba Gharabaghi [2*]

[1] *Department of Psychology, Faculty of Humanities, University of Islamic Studies, Qom, Iran*
[2] *Department of Islamic Studies, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran*

Abstract

Background and Aim: Prayer, as a fundamental religious practice, has significant effects on mental health and spiritual well-being. This study aimed to model the structural equations of attitude and practical commitment to prayer based on life hope with the mediating role of spirituality in soldiers.

Methods: In this correlational study, 261 soldiers were selected through convenience sampling. Research instruments included the Attitude and Practical Commitment to Prayer Scale (Anisi et al., 2010), Snyder's Hope Scale (1991), and the Spiritual Assessment Inventory (Hall & Edwards, 2002). Data were analyzed using structural equation modeling in AMOS software.

Results: The proposed model demonstrated good fit indices (χ^2/df = 1.95, RMSEA = 0.041, CFI = 0.95, GFI = 0.94). Results revealed significant positive relationships between hope and spirituality with attitude and practical commitment to prayer ($P< 0.01$). Bootstrap analysis indicated that spirituality mediates the relationship between hope and attitude and practical commitment to prayer ($P< 0.01$).

Conclusion: The findings emphasize the mediating role of spirituality in enhancing the effect of life hope on attitude and practical commitment to prayer. Implementing spiritual educational programs is recommended for military personnel.

Keywords: Hope, Soldiers, Spirituality, Attitude, Prayer Commitment.

*Corresponding author: **Mojtaba Gharabaghi,** Email: mq0452@gmail.com

Received: 10 November 2024 **Accepted:** 9 August 2025

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

مجله سلامت معنوی
دوره ۴، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴
صفحات: ۶۶۰-۶۵۳
10.30491/JSH.4.2.653

نقش واسطه‌ای معنویت در رابطه امید به زندگی با نگرش و التزام عملی به نماز در سربازان

طیبه غلامحسینی[۱]، مجتبی قرباغی[۲*]

[۱] گروه روانشناسی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران
[۲] گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ایران

چکیده

زمینه و هدف: نماز به عنوان یک عمل عبادی اساسی، تأثیرات مهمی بر سلامت روان و بهزیستی معنوی دارد. پژوهش حاضر با هدف مدل‌یابی معادلات ساختاری نگرش و التزام عملی به نماز بر اساس امید به زندگی با نقش واسطه‌ای معنویت در سربازان انجام شد.

روش‌ها: در این مطالعه همبستگی، ۲۶۱ سرباز به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز (انیسی و همکاران، ۱۳۸۹)، مقیاس امید اشنایدر (۱۹۹۱) و پرسشنامه سنجش معنویت (هال و ادواردز، ۲۰۰۲) بود. داده‌ها با استفاده از مدل‌یابی معادلات ساختاری در نرم‌افزار AMOS تحلیل شد.

یافته‌ها: مدل پیشنهادی از برازش مطلوبی برخوردار بود (df/χ^2 = ۱/۹۵، RMSEA = ۰/۰۴۱ ، CFI = ۰/۹۵ ، GFI = ۰/۹۴). نتایج نشان داد بین امید و معنویت با نگرش و التزام عملی به نماز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (P<۰/۰۱). نتایج تحلیل بوت استرپ نشان داد که معنویت رابطه بین امید با نگرش و التزام عملی به نماز را میانجی‌گری می‌کند (P<۰/۰۱).

نتیجه‌گیری: یافته‌ها بر نقش میانجی‌گری معنویت در تقویت تأثیر امید به زندگی بر نگرش و التزام عملی به نماز تأکید دارد. اجرای برنامه‌های آموزشی معنوی برای پرسنل نظامی توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: امید به زندگی، سربازان، معنویت، نگرش، التزام به نماز.

*نویسنده مسئول: **مجتبی قرباغی.** پست الکترونیک: mq0452@gmail.com
دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۲۰ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]
[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

مقدمه

از جمله عواملی که سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را تقویت کرده، توجه به باطن معنوی انسان و حقیقت الهی جهان بوده که ریشه در معنویت و آموزه‌های دینی دارد. بیش از چهل و شش سال از بالندگی این مولود مبارک می‌گذرد و در بحران‌های مختلف کارآمدی جهادی خود را به اثبات رسانده است. در عین حال زمینه‌سازی جهت ایجاد تمدن نوین اسلامی بدون رهایی از قید و بند مادی و معنویت امری محال به نظر می‌رسد. همچنین عوامل معنوی در بدنه و لایه‌های زیرین ساختار سپاه و همسان با آموزش‌های علمی و فن‌آوری نظامی، باید به سرچشمه معنویت و اعتقادات دینی متصل باشند تا هیچ‌گاه شکوفه‌های اخلاق و فضایل معنوی آنان پژمرده نگردد (۱). در میان مسائل معنوی نگرش و التزام عملی به نماز نقش ویژه‌ای در کیفیت زندگی سربازان نظام وظیفه دارد.

به عبارتی دین مجموعه‌ای از نظام‌های فرهنگی، اعتقادی و جهان‌بینی‌هایی است که با ایجاد نمادهایی، انسان را به ارزش معنوی ارتباط می‌دهد. بیشتر ادیان با شرح روایات، الگوها، سنن و تاریخ‌های مقدسشان قصد دارند که به زندگی معنا دهند یا به هستی‌شناسی بپردازند. آن‌ها مایلند تا اصولی اخلاقی، دینی یا یک سبک زندگی بهتری از ایده درباره ماهیت انسان و جهان هستی ارائه دهند (۲). دین‌ورزی در انسان قدمتی دیرینه دارد و جز لاینفک زندگی انسان است. ویل دورانت معتقد است دین به قدری غنی و عمیق است که حتی انسان‌هایی که ادعای بی‌دینی می‌کنند در لحظات سخت و دشوار به دنبال پناهگاه امن برای اتصال به آن هستند (۳). دعا و نماز بزرگ‌ترین نیرویی است که برای مبارزه با دشواری‌های زندگی روزانه و به دست آوردن آرامش روحی، شناخته شده است (۴). به گونه‌ای که انسان در خلال زندگی روزمره لحظه به لحظه با استرس و فشارهای گوناگون مواجه می‌شود که تدریجاً قوای روحی و جسمی وی را کاسته و زمینه را برای مشکلات روانی و جسمی فراهم می‌سازد (۵). برقراری ارتباط با منبع و سرچشمه هستی و استمداد از او به ترمیم قوای روحی انسان کمک نموده و باعث تسکین بسیاری از گرفتاری‌ها و روان‌رنجوری‌ها می‌شود. نماز از جمله راه‌های ذکر و یاد خدا و بهترین راه حضور در محضر او و ارتباط با منشاء هستی است. نماز که سرود یکتاپرستی و زمزمه دلنشین فضیلت و پاکی و تمرین وظیفه‌شناسی در درگاه خداوند است صرف نظر از جنبه عبادی، دارای آثار بسیار مثبت روحی است و اقامه صحیح آن اگر همراه با حضور قلب و تفهم باشد تأثیر به‌سزایی در کاستن و زدودن اضطراب و استرس روانی، هماهنگ کردن قوای روحی، آسودگی خاطر، از میان بردن کبر و غرور، ایجاد انضباط، تمرکز حواس و حضور ذهن و ایجاد آرامش باطن و اطمینان قلب دارد (۶). در ارتباط با نگرش و التزام عملی به نماز عوامل روانشناختی مؤثر هستند که می‌توان به امید به زندگی اشاره کرد.

امید به زندگی به معنای داشتن نگرش مثبت و انتظار به خوبی‌ها در آینده است. این مفهوم معمولاً به احساس خوش‌بینی و تمایل به تحقق رؤیاها و اهداف اشاره دارد. امید به زندگی می‌تواند بر کیفیت زندگی افراد تأثیر بگذارد و به آن‌ها کمک کند تا با چالش‌ها و دشواری‌ها مقابله کنند (۷). همچنین، امید به زندگی می‌تواند به بهبود سلامت روان، افزایش انگیزه و انگیزش در فعالیت‌های روزمره کمک کند (۸). از این‌رو می‌توان انتظار داشت که امید در زندگی می‌تواند مواجهه با چالش‌ها را قوت بخشد و زمینه نگرش مثبت به مسایل معنوی را ایجاد می‌کند (۹،۱۰). لذا می‌توان انتظار داشت که معنویت در رابطه بین امید به زندگی و نگرش و التزام عملی به نماز می‌تواند نقش مهمی ایفا کند.

در سال‌های اخیر معنویت به عنوان یک جنبه مهم از کنش انسان‌گرایانه، که رابطه پایایی با سلامت و بهبودی دارد مورد توجه قرار گرفته است (۱۱). معنویت به مجموعه‌ای از باورها، احساسات و تجربیات اشاره دارد که فرد را به جستجوی معنا و هدف در زندگی هدایت می‌کند. این مفهوم معمولاً فراتر از مذهب و اعتقادات سازمان‌یافته است و می‌تواند شامل ارتباط با خود، دیگران، طبیعت و جهان هستی باشد (۱۲). معنویت، از ابعاد مهم سلامت انسان است که رابطه بین نیروهای داخلی را هماهنگ و یکپارچه نموده و با ویژگی‌هایی مانند ثبات زندگی، صلح، تناسب و هماهنگی، احساس، ارتباط و نزدیکی با خدا مشخص می‌شود (۱۳). معنویت و ارزش‌های معنوی بخش مشترکی بین تمام انسان‌ها است و همه به ارزش‌های بسیار و زیبای آن اعتقاد دارند اما این اعتقاد در برخی قوی‌تر و درونی‌تر است که موجب می‌شود آن‌ها راحت‌تر و با آرامش بیشتر زندگی کنند و برای خود و دیگران مفید باشند (۱۴). نتایج پژوهش محققان نشان داده است که تقویت بعد معنوی از یک‌سو علائم فرسودگی روانشناختی را کاهش داده و از سوی دیگر توانایی سازگاری فرد را افزایش می‌دهد، همچنین سلامت روان فرد را بهبود بخشیده، به کاهش ناامیدی افسردگی کمک می‌نماید و موجب بهبود عملکرد و ارتقاء کیفیت زندگی افراد می‌شود (۱۵). همچنین حضور یافتن در مراسم متعارف مذهبی ممکن است به افراد کمک کند با ارزش‌های معنویشان ارتباط برقرار کنند، تا معنای روحانی برای زندگی بیابند و ضمن رابطه با یکدیگر محبت و همدلی بیشتری را تجربه کنند از این‌رو مشکلات روانشناختی و ارتباطی در خانواده‌هایی که صفت معنویت برجسته‌تر است کمتر می‌باشد (۱۶،۱۷).

با توجه به آنچه مطرح شده است بررسی نگرش و التزام عملی به نماز در سربازان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا نماز به عنوان یکی از ارکان اساسی دین اسلام، نقش کلیدی در تقویت اخلاق و ارزش‌های معنوی ایفا می‌کند. این بررسی می‌تواند نشان‌دهنده سطح پایبندی سربازان به اصول اخلاقی بوده و تأثیر مثبتی بر روحیه و انگیزه آن‌ها داشته باشد. همچنین، نماز به عنوان یک عمل جمعی موجب تقویت هویت جمعی و انسجام در میان نیروها می‌شود و به مدیریت استرس و

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

فشارهای ناشی از زندگی نظامی کمک می‌کند. علاوه بر این، التزام به نماز می‌تواند نشانی از تعهد و وفاداری سربازان به ارزش‌ها و اصول نظام اسلامی باشد و به تبع آن، وفاداری آن‌ها به کشور و نظام را تقویت کند. بنابراین، این بررسی نه تنها به تدوین برنامه‌های آموزشی و فرهنگی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و کارایی سربازان نیز منجر شود. از این رو هدف پژوهش حاضر «بررسی مدل ساختاری نگرش و التزام عملی به نماز بر اساس امید به زندگی با میانجی‌گری معنویت در سربازان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران» بود.

روش

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و به لحاظ شیوه گردآوری اطلاعات در گروه پژوهش‌های توصیفی از نوع همبستگی (معادلات ساختاری) بود. جامعه آماری پژوهش سربازان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، در حال خدمت در استان تهران بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس با اعلام فراخوان و اعلام آمادگی ۳۱۰ نفر برای شرکت در پژوهش، در نهایت تعداد ۲۶۱ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل و به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز: این پرسشنامه توسط انیسی و همکاران (۱۳۸۹) طراحی و دارای ۵۰ گویه و چهار مؤلفه اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی (گویه‌های ۸- ۵۰-۴۶-۴۳-۴۰-۳۹-۳۸-۳۷-۳۵-۳۴-۳۳-۲۱-۱۷-۱۳)، توجه و عمل به مستحبات (گویه‌های ۲۴- ۲۳-۱۵-۱۴-۱۱-۹-۳-۲ ۳۲-۳۱-۲۷-۲۵)، التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز (گویه‌های ۴۸-۴۴-۴۲-۳۰-۲۹-۲۸-۱۶-۱۲-۱۰-۷-۶-۱) و مراقبت و حضور قلب در نماز (گویه‌های ۴۵- ۴۱-۳۶-۲۶-۲۲-۲۰-۱۸-۵ ۴۹-۴۷) بود. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه به صورت طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای بود. حداقل امتیاز ممکن ۰ و حداکثر ۲۰۰ و نمره بین ۰ تا ۵۰ حس انسجام پایین، نمره بین ۵۰ تا ۱۰۰ حس انسجام متوسط و کسب نمره بالاتر از ۱۰۰ نشان‌دهنده حس انسجام بالا است. نتایج به دست آمده در پژوهش انیسی و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز دارای روایی محتوا است (۱۸). همچنین روایی همزمان آن با مقیاس‌های التزام عملی به اعتقادات مذهبی و جهت‌گیری مذهبی آلپورت مورد تأیید قرار گرفت. نگرش و التزام عملی به نماز نشان داد که مقیاس از اعتبار همسانی درونی، بازآزمایی و تنصیفی مناسبی برخوردار است. روایی همزمان با مقیاس‌های التزام عملی به اعتقادات مذهبی و جهت‌گیری بیرونی و درونی مقیاس آلپورت به ترتیب ۰/۶۱، ۰/۳۴ و ۰/۶۲ به دست آمد. ضریب بازآزمایی مقیاس با یک هفته فاصله ۰/۹۶ به دست آمد، همچنین ضریب پایایی پرسشنامه از نظر همسانی درونی ۰/۹۲ است. همچنین ضرایب به دست آمده نشان‌دهنده معنی‌داری در سطح است و ضریب تنصیفی مقیاس ۰/۸۷ به دست آمد (۱۸). پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۰ محاسبه شد.

پرسشنامه امید به زندگی: این پرسشنامه توسط اشنایدر و همکاران (۱۹۹۱)، طراحی و دارای ۱۲ گویه بود. این پرسشنامه دارای دو مولفه سنجش تفکر عاملی (سوالات ۲، ۹، ۱۰ و ۱۲) و تفکر راهبردی (سوالات ۱، ۴، ۷ و ۸) است. بنابراین این پرسشنامه دو زیر مقیاس عامل و راهبرد را اندازه‌گیری می‌کند. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه به صورت طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) بود. اما این شیوه نمره‌گذاری در مورد سوالات شماره ۳، ۷ و ۱۱ به صورت معکوس است. حداقل امتیاز ممکن ۱۲ و حداکثر ۶۰ است. نمره بین ۱۲ تا ۲۴ امید به زندگی پایین، نمره بین ۲۴ تا ۳۶ امید به زندگی متوسط و نمره بالاتر از ۳۶ نشان‌دهنده امید به زندگی بالا است. روایی و پایایی این پرسشنامه توسط استادان رشته مدیریت و مطالعه آزمایشی دانشگاه مشهد و تربیت معلم مورد بررسی و تأیید قرار گرفته است (۱۹). برایانت و ونگروس (۲۰۰۱) همسانی درونی کل آزمون را ۰۷۹۱ تا ۰۷۱۱ به دست آورده‌اند (۲۰). پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۳ محاسبه شد.

پرسشنامه سنجش معنویت: این پرسشنامه توسط هال و ادواردز (۲۰۰۲)، طراحی و دارای ۴۷ عبارت است. شیوه نمره‌گذاری این پرسشنامه به صورت طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (از اصلاً صحیح نیست = ۱ تا کاملاً صحیح است = ۵) است (۲۱). نمره بین ۴۷ تا ۱۱۰ نشانگر میزان معنویت پایین، نمره بین ۱۱۰ تا ۱۵۷ نشانگر میزان معنویت متوسط و نمره بین ۱۵۷ تا ۲۳۵ نشانگر میزان معنویت بالا در فرد است. هال و ادواردز (۲۰۰۲) ضریب آلفای کرونباخ زیر مقیاس‌های پرسشنامه سنجش معنویت را بدین شرح گزارش کرده‌اند: زیر مقیاس آگاهی: ۰/۹۵ زیر مقیاس ناامیدی: ۰/۹۰، زیر مقیاس پذیرش واقعی: ۰/۸۳، زیر مقیاس بزرگنمایی: ۰/۷۳، زیر مقیاس بی‌ثباتی: ۰/۸۴، زیر مقیاس مدیریت برداشت: ۰/۷۷، این ضرایب حاکی از پایایی مطلوب این آزمون هستند. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱ محاسبه شد.

نتایج

در جدول ۱ میانگین، انحراف استاندارد و ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱ علاوه بر میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش، ضرایب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد که براساس آن ضرایب آلفای کرونباخ همه متغیرها و مؤلفه‌ها نزدیک به یا بالاتر از ۰/۷ است. براین اساس می‌توان گفت گویه‌های هر یک از پرسشنامه‌های به کار گرفته شده برای سنجش

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

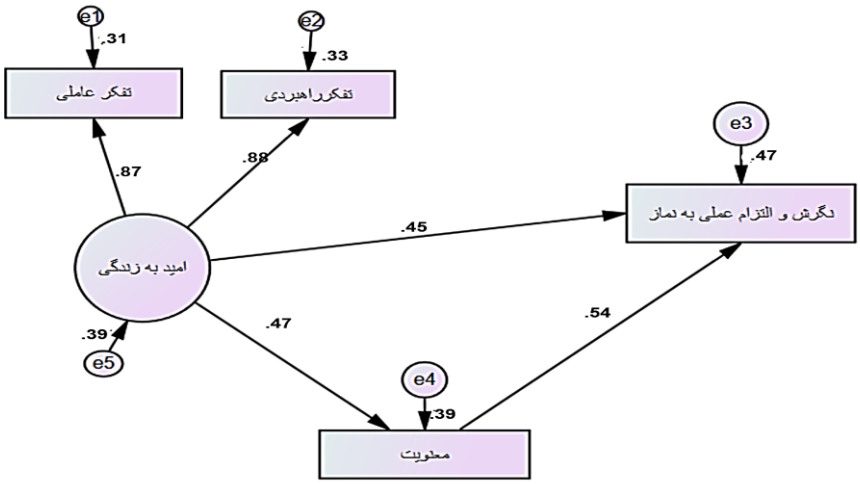
جدول-۱. میانگین، انحراف استاندارد و ضریب آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیر	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	آلفای کرونباخ
سن	–	۲۰/۴۹	۱/۴۲	–
نگرش و التزام عملی به نماز	اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی	۴۴/۵۰	۱/۵۰	۰/۷۲
	توجه و عمل به مستحبات	۳۲/۴۹	۱/۵۱	۰/۷۳
	التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز	۳۵/۰۱	۱/۶۴	۰/۷۱
	مراقبت و حضور قلب در نماز	۳۱/۵۴	۱/۳۱	۰/۷۴
	نمره کلی نگرش و التزام عملی به نماز	۱۴۳/۰۱	۱۷/۱۴	۰/۷۳
امید به زندگی	تفکر عاملی	۱۵/۵۰	۱/۵۰	۰/۶۹
	تفکر راهبردی	۱۷/۰۱	۱/۲۹	۰/۷۲
	نمره کلی امید به زندگی	۳۲/۵۰	۱/۷۱	۰/۷۰
معنویت	–	۱۱۳/۹۳	۱۶/۰۳	۰/۷۱

جدول-۲. ماتریس همبستگی نگرش و التزام عملی به نماز، امید به زندگی و معنویت

متغیرهای تحقیق	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱- اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی	۱								
۲- توجه و عمل به مستحبات	۰/۴۳**	۱							
۳- التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز	۰/۴۲**	۰/۳۷*	۱						
۴- مراقبت و حضور قلب در نماز	۰/۴۵**	۰/۳۸**	۰/۳۱**	۱					
۵- نگرش و التزام عملی به نماز (کلی)	۰/۵۲**	۰/۳۱*	۰/۳۲**	۰/۳۵*	۱				
۶- تفکر عاملی	۰/۴۸**	۰/۳۳*	۰/۴۸**	۰/۳۲**	۰/۲۳**	۱			
۷- تفکر راهبردی	۰/۳۹**	۰/۲۷**	۰/۳۶*	۰/۲۷**	۰/۴۲*	۰/۴۹**	۱		
۸- امید به زندگی (کلی)	۰/۴۱**	۰/۲۶*	۰/۳۳*	۰/۲۴**	۰/۳۴**	۰/۳۴*	۰/۲۷*	۱	
۹- معنویت	۰/۵۶**	۰/۴۷**	۰/۴۴**	۰/۳۶**	۰/۲۸**	۰/۴۸*	۰/۳۷*	۰/۳۸*	۱

$^{**}P<۰/۰۱$ $^{*}P<۰/۰۵$

شکل-۱. مدل ساختاری پژوهش در حالت ضرایب استاندارد شده

متغیرهای پژوهش حاضر از همسانی درونی قابل قبولی برخوردار بودند.

همچنین جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف-اسمیرنف استفاده شده است که نتایج نشان داده است برای تمامی متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰/۰۵ است لذا می‌توان بیان کرد شرط نرمال بودن داده‌ها برقرار است و می‌توان از آزمون‌های آماری پارامتریک استفاده کرد.

نتایج جدول ۲ نشان داده است که بین امید به زندگی و مؤلفه‌های آن یعنی تفکر عاملی و تفکر راهبردی و معنویت با نگرش و التزام عملی به نماز رابطه مثبت و معنادار ($P<۰/۰۱$) وجود دارد.

در شکل ۱ مدل ساختاری پژوهش به‌صورت پیش‌بینی نگرش و التزام عملی به نماز بر اساس امید به زندگی با نقش میانجی معنویت در محیط نرم‌افزار AMOS به همراه ضرایب مسیر آن ارائه شده است. در جدول ۳ نتایج ضرایب اثرات مستقیم در الگوی ساختاری مورد مطالعه نشان داده شده است. اثر مستقیم امید به زندگی ($P<۰/۰۵$، $\beta = ۰/۴۵$)، و معنویت ($P<۰/۰۵$، $\beta = ۰/۵۴$)،

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

جدول-۳. نتایج ضرایب اثرات مستقیم در الگوی ساختاری مورد مطالعه

مسیر	B	SE	Beta	T	*P*
ضریب مسیر مستقیم امید به زندگی ← نگرش و التزام عملی به نماز	۲/۲۲	۰/۰۹	۰/۴۵	۳/۱۲	۰/۰۰۱
ضریب مسیر مستقیم امید به زندگی ← معنویت	۱/۰۷	۰/۰۱	۰/۴۷	۳/۷۳	۰/۰۰۲
ضریب مسیر مستقیم معنویت ← نگرش و التزام عملی به نماز	۱/۲۲	۰/۰۴	۰/۵۴	۴/۷۱	۰/۰۰۱

با نگرش و التزام عملی به نماز مثبت و معنادار است. همچنین اثر مستقیم امید به زندگی ($P<۰/۰۵$، $\beta = ۰/۴۷$)، بر معنویت نیز مثبت و معنادار است.

با توجه به نتایج گزارش شده در جدول ۴ ضریب مسیر غیر مستقیم امید به زندگی← معنویت← نگرش و التزام عملی به نماز با اندازه اثر استانداردشده ۰/۵۵ ($P = ۰/۰۱$)، معناداری را نشان می‌دهند. بنابراین می‌توان چنین نتیجه گرفت که معنویت تأثیر امید به زندگی بر نگرش و التزام عملی به نماز را میانجی‌گری می‌کند.

جدول-۴. نتایج حاصل از تحلیل میانجی به روش بوت‌استرپینگ

مسیر	B	Beta	*P*-value	Results
ضریب مسیرغیرمستقیم امید به زندگی← معنویت← نگرش و التزام عملی به نماز	۲/۴۲	۰/۵۵	۰/۰۱۱	میانجیگری معنویت

جدول-۵. شاخص‌های برازش مدل ساختاری

شاخص برازش	X^2/df	RMSEA	NFI	IFI	CFI	GFI
ملاک ارزش	<۵	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰
آماره	۱/۹۵	۰/۰۴۱	۰/۹۰	۰/۹۳	۰/۹۵	۰/۹۴

در جدول ۵ شاخص‌های برازش مدل پژوهش ارائه شده است. برای برازندگی مدل هرگاه مقدار شاخص کای‌دو تقسیم بر درجه آزادی کوچک‌تر از ۵ باشد، برازندگی مدل بهتر است. مقدار به‌دست آمده در پژوهش حاضر ۹۵/۱ بود که حاکی از برازش خوب مدل بود. همچنین به طور کلی هر چه مقدار شاخص‌های NFI، IFI، GFI و CFI به ۱ نزدیک‌تر باشد حاکی از برازش مطلوب مدل است. با توجه به اینکه مقادیر به دست آمده برای چهار شاخص ذکر شده نزدیک یا برابر با ۰/۹۰ بوده، بنابراین بر اساس مقادیر این شاخص‌ها، مدل پژوهش از برازش مطلوبی برخوردار است. برای شاخص RMSEA نیز مقدار ۰/۰۸ بیانگر برازش مطلوب است که برای مدل پژوهش حاضر برابر ۰/۰۴۱ بود.

بحث

هدف پژوهش حاضر مدل‌یابی معادلات ساختاری نگرش و التزام عملی به نماز بر اساس امید به زندگی با میانجی‌گری معنویت در سربازان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران بود. نتایج نشان داده است که بین امید به زندگی و معنویت با نگرش و التزام عملی به نماز رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و معنویت رابطه بین امید به زندگی و نگرش و التزام عملی به نماز را میانجی‌گری می‌کند. نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشی Espedal (۲۰۲۱)، DiPierro و همکاران (۲۰۱۸)، طالبی و زمانی (۱۴۰۰)، شیرمحمدی و محبی (۱۴۰۳) و رضایی مقدم (۱۴۰۲) همسو است که نشان دادند بین معنویت، معنای زندگی و اعمال عبادی و نماز رابطه وجود دارد (۶،۹،۱۰،۲۲،۲۳).

یافته‌های این پژوهش با نظریه Snyder و همکاران (۱۹۹۱) همسو است که امید را ترکیبی از تفکر عاملی و راهبردی می‌داند (۲۴). در این چارچوب، معنویت به عنوان یک منبع روان‌شناختی، مسیرهای دستیابی به اهداف معنوی را تسهیل می‌نماید.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت، معنویت به عنوان یک بعد کلیدی از وجود انسان، می‌تواند تأثیر عمیقی بر زندگی فردی و اجتماعی سربازان داشته باشد و در رابطه بین امید به زندگی و نگرش و التزام عملی به نماز نقش به‌سزایی ایفا کند. زمانی که سربازان به معنویت خود توجه می‌کنند، این موضوع به آن‌ها کمک می‌کند تا درک بهتری از زندگی و اهداف خود پیدا کنند. معنویت می‌تواند به انسان‌ها احساس هدفمندی و معنی‌دار بودن بدهد و در نتیجه، امید به زندگی را افزایش دهد (۲۳). سربازانی که از بعد معنوی قوی‌تری برخوردارند، معمولاً قادر به مواجهه با چالش‌ها و فشارهای روانی بیشتری هستند و این توانایی به آن‌ها احساس قدرت و کنترل بر زندگی‌شان می‌دهد. علاوه بر این، ارتباط معنویت با نماز نیز بسیار قوی است. نماز به عنوان یک عمل عبادی و روحانی، نه تنها به عنوان یک ارتباط با خداوند، بلکه به عنوان یک نوع تمرین معنوی و روحانی نیز عمل می‌کند. سربازانی که به معنویت خود توجه می‌کنند، بیشتر احتمال دارد که به نماز و دیگر عبادات پایبند باشند (۲۲). این تعهد به نماز به آن‌ها کمک می‌کند تا در مواقع بحرانی احساس آرامش و ثبات بیشتری داشته باشند و این امر به نوبه خود، باعث افزایش امید به زندگی در آن‌ها می‌شود. از سوی دیگر، نگرش مثبت به نماز می‌تواند به تقویت معنویت کمک کند و بدین ترتیب، چرخه‌ای مثبت ایجاد نماید. زمانی که سربازان به نماز و عبادت به عنوان یک منبع معنوی نگاه می‌کنند، این نگرش به نوبه خود می‌تواند به افزایش تعهد آن‌ها به انجام

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

فرایض دینی کمک کند و بر اساس آن، احساس رضایت و خوشحالی بیشتری را با خود به همراه آورد (۶). این رضایت می‌تواند به طور مستقیم بر امید به زندگی تأثیر بگذارد و به افزایش انگیزه و تلاش در راستای اهداف زندگی منجر شود. در نتیجه، معنویت نه تنها به عنوان یک انگیزه برای نماز محسوب می‌شود، بلکه به عنوان یک فاکتور کلیدی در تقویت امید به زندگی نیز عمل کرده و از طریق این دو بُعد به ایجاد یک زندگی معنادار و پویا برای سربازان کمک می‌کند. نتیجتاً، ارتباط بین معنویت، امید به زندگی، و نگرش و التزام عملی به نماز در سربازان سپاه پاسداران بیشتر از آنکه یک رابطه ساده باشد، یک چرخه پیچیده و متقابل است که می‌تواند بر کیفیت زندگی و روحیه این نیروها تأثیر عمیقی بگذارد. این ارتباط می‌تواند به شکل‌گیری شخصیتی توانا و مقاوم در برابر چالش‌ها و مشکلات منجر شود و به سربازان کمک کند تا نه تنها در میدان جنگ، بلکه در زندگی روزمره نیز با قوت و اعتماد به نفس بیشتری عمل کنند. بر این اساس، توجه به جنبه‌های معنوی و دینی سربازان می‌تواند به‌عنوان یک راهبرد مؤثر در تقویت روحیه و بهبود کیفیت زندگی این افراد در نظر گرفته شود.

محدودیت‌های پژوهش

محدودیت‌های این پژوهش شامل:

۱) محدودیت در تعمیم‌پذیری یافته‌ها به دلیل روش نمونه‌گیری در دسترس.

۲) استفاده از پرسشنامه خودگزارشی که ممکن است متأثر از تمایل به پاسخ‌دهی اجتماعی باشد.

۳) عدم کنترل متغیرهای مداخله‌گر مانند سابقه مذهبی خانواده.

پیامدهای پژوهشی و کاربردی

پیامدهای پژوهشی:

- توسعه چارچوب نظری در حوزه روانشناسی معنوی
- ارائه الگویی برای پژوهش‌های آتی در حوزه نماز و سلامت روان

پیامدهای کاربردی:

- طراحی برنامه‌های آموزشی برای تقویت معنویت در محیط‌های نظامی
- تدوین محتوای مشاوره‌ای برای افزایش التزام عملی به نماز

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، می‌توان نتیجه گرفت که تقویت معنویت می‌تواند به عنوان یک مکانیسم مؤثر، رابطه بین امید و التزام عملی به نماز را تسهیل نماید. این یافته‌ها می‌تواند مبنای مناسبی برای طراحی مداخلات معنوی در محیط‌های نظامی باشد. اجرای برنامه‌های آموزشی مبتنی بر تقویت معنویت و امیدواری می‌تواند به ارتقای التزام عملی به نماز و در نهایت بهبود سلامت روان و بهزیستی سربازان منجر شود.

تشکر و قدردانی: بدینوسیله محققین از شرکت‌کنندگان در مطالعه حاضر و همچنین معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی قزوین تشکر و قدردانی می‌نمایند.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Ebrahimi Hatef H. Investigating the role of spirituality in the IRGC and its impact on the realization of the new Islamic civilization. The First Conference on Spiritual Arrangement of the Guardian of the Islamic Revolution Standard; 2022.
2. Hamid N. The relationship between psychological hardiness, life satisfaction and hope with academic performance of female high school students. Applied Psychology. 2010;1(1):51-70.
3. Mahdavifar Y, Hasanzadeh M. The role of religion in human life from the perspective of Will Durant. Psychological Studies. 2015;11(2):45-58.
4. Kavyani M. Psychology in the Quran. 8th ed. Tehran: Research Center of Hawzeh and University; 2017. pp. 224-7.
5. Maghsoudzadeh M, Yoonesi SJ. The effectiveness of religious education on marital satisfaction of couples. Psychological Methods and Models. 2013; 3(13):61-74.
6. Talebi E, Zamani S. The relationship between attitude and practical commitment to prayer with marital satisfaction and life hope. Analytical-Cognitive Psychology. 2021;12(44):97-105.
7. Merolla AJ, Neubauer AB, Otmar CD. Responsiveness, social connection, hope, and life satisfaction in everyday social interaction: an experience sampling study. J Happiness Stud. 2024;25(1):7.
8. Cai Y, Zeng T, Gao R, Guo Y, Wang Y, Ding D. A cross-lagged longitudinal study of bidirectional associations between meaning in life and academic engagement: the mediation of hope. Appl Res Qual Life. 2024;1-20.
9. Espedal G. "Hope to see the Soul": the relationship between spirituality and hope. Journal of Religion and Health. 2021;60(4):2770-83.
10. DiPierro M, Fite PJ, Johnson-Motoyama M. The role of religion and spirituality in the association between hope and anxiety in a sample of Latino youth. Child Youth Care Forum. 2018;47:101-14.
11. Graham S, Depp C, Lee EE, Nebeker C, Tu X, Kim HC, et al. Artificial intelligence for mental health and mental illnesses: an overview. Current Psychiatry Reports. 2019;21(11):116.
12. Kasapoğlu F, Yabanigül A. Marital satisfaction and life satisfaction: The mediating effect of

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]

spirituality. Spiritual Psychology and Counseling. 2018;3(2):177-95.
13. Chaturvedi SK. Covid-19, coronavirus and mental health rehabilitation at times of crisis. Journal of Psychosocial Rehabilitation and Mental Health. 2020;7(1):1-2.
14. Perrone KM, Webb LK, Wright SL, Jackson ZV, Ksiazak TM. Relationship of spirituality to work and family roles and life satisfaction among gifted adults. Journal of Mental Health Counseling. 2006;28(3):253-68.
15. Fusar-Poli P, de Pablo GS, De Micheli A, Nieman DH, Correll CU, Kessing LV, et al. What is good mental health? A scoping review. European Neuropsychopharmacology. 2020;31:33-46.
16. Shah Mohammadi M, Ebrahimi Tazekand F. The role of spirituality and religion in the family system. International Conference on Culture, Psychopathology and Education; 2017. [In Persian]
17. Besharat MA, Khavasi R, Hamidi K, Rajaee M. Perdiction of couple's adjustment according to spiritual /religious perfectionism and spiritual health. Iranian Journal of Family Psychology. 2021;6(2):3-14.
18. Anisi J. Making and determination the validity and reliability the scale for assessing being bound to prayer. International Journal of Behavioral Sciences. 2011;4(4):313-8.
19. Karimian Z. Validation of Snyder's Hope Scale in Iranian population [Master's thesis]. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad; 2012.
20. Bryant FB, Cvengros JA. Distinguishing hope and optimism: Two sides of a coin, or two separate coins?. Journal of Social and Clinical Psychology. 2004;23(2):273-302.
21. Hall TW, Edwards KJ. The Spiritual Assessment Inventory: A theistic model and measure for assessing spiritual development. Journal for the Scientific Study of Religion. 2002;41(2):341-57.
22. Shir Mohammadi S, Mohebi Z. The relationship between spirituality with mental health and life hope in the elderly. The Second National Congress of Rehabilitation Counseling of Iran; 2024.
23. Rezaei Moghaddam S. Study of the relationship between prayer and life hope in psychology and educational sciences students of Payame Noor University of Amol. 2023.
24. Snyder CR, Harris C, Anderson JR, Holleran SA, Irving LM, Sigmon ST, Yoshinobu L, Gibb J, Langelle C, Harney P. The will and the ways: development and validation of an individual-differences measure of hope. Journal of Personality and Social Psychology. 1991;60(4):570.

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.4.2.653]